

Spojené národy

CRPD/C/GC/4

Úmluva o právech

osob se zdravotním postižením

Zveřejnění: 25. listopadu 2016

Výbor pro práva osob se zdravotním
postižením

Obecný komentář č. 4 (2016)

o právu na inkluzivní vzdělání

I. Úvod

1. Osoby se zdravotním postižením, které byly v minulosti vnímány jako příjemci dávek sociálního zabezpečení, jsou nyní podle mezinárodního práva uznávány jako nositelé práv s právem na vzdělání bez diskriminace a na základě rovných příležitostí. Úmluva o právech dítěte (1989), Světová deklarace vzdělání pro všechny (1990), Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením (1993) a Prohlášení ze Salamanky a akční rámec (1994) zahrnují opatření svědčící o rostoucím povědomí o právu osob se zdravotním postižením na vzdělání a porozumění tomuto právu.
2. Uznání inkluze jakožto klíče k dosažení práva na vzdělání bylo v posledních 30 letech posíleno a zakotveno v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, která je prvním právně závazným nástrojem obsahujícím odkaz na pojem kvalitního inkluzivního vzdělávání. Cíl udržitelného rozvoje č. 4 rovněž potvrzuje hodnotu inkluzivního a kvalitního vzdělávání a rovného přístupu k němu. Inkluzivní vzdělávání je pro dosažení kvalitního vzdělávání pro všechny žáky a studenty, včetně těch se zdravotním postižením, a pro rozvoj inkluzivní, mírumilovné a spravedlivé společnosti zásadní. Navíc zde existují silné vzdělávací, sociální a hospodářské argumenty. Jak se uvádí ve zprávě Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva o tematické studii o právu osob se zdravotním postižením na vzdělání, pouze inkluzivní vzdělávání může zajistit osobám se zdravotním postižením jak kvalitní vzdělání, tak sociální rozvoj, a být tak zárukou univerzálnosti a nediskriminace v právu na vzdělání.¹
3. Navzdory dosaženému pokroku je výbor znepokojen přetrvávajícími hlubokými problémy. Mnoha milionům osob se zdravotním postižením je nadále upíráno právo na vzdělání, a ještě více osobám je dostupné pouze v prostředích, ve kterých jsou osoby se zdravotním postižením izolovány od svých vrstevníků a kde se jim dostává méně kvalitního vzdělávání.
4. Překážky, které osobám se zdravotním postižením brání v přístupu k inkluzivnímu vzdělávání, lze přičíst několika činitelům, mezi které patří:
 - (a) nepochopení nebo neprovedení modelu zdravotního postižení založeného na lidských právech, podle kterého vylučují osoby se zdravotním postižením překážky v komunitě a společnosti, a nikoliv postižení osoby;
 - (b) přetrvávající diskriminace osob se zdravotním postižením umocněná izolací osob, které stále žijí v zařízeních pro dlouhodobý pobyt, a nízká očekávání ze strany běžného prostředí, která vedou k růstu předsudků a strachu a nijak jim nebrání;
 - (c) chybějící znalosti o povaze a výhodách inkluzivního a kvalitního vzdělávání a rozmanitosti, včetně soutěživosti, v rámci učení pro všechny, chybějící informace dostupné všem rodičům

¹ Viz A/HRC/25/29 a Corr.1, body 3 a 68.

a chybějící odpovídající reakce na podporu požadavků, což způsobuje zbytečný strach a vytváření stereotypů, že inkluze povede ke zhoršení kvality vzdělávání nebo jinak negativně ovlivní ostatní;

- (d) chybějící rozčleněné údaje a výzkum (z nichž oba jsou nezbytné pro odpovědnost a rozvoj programů), což brání rozvoji účinných politik a zásahů za účelem podpory inkluzivního a kvalitního vzdělávání;
 - (e) chybějící politická vůle, technické znalosti a schopnost implementovat právo na inkluzivní vzdělání, včetně nedostatečného vzdělávání všech učitelů;
 - (f) nevhodné a nedostatečné mechanismy financování, které by zajistily pobídky a přiměřené úpravy pro začlenění žáků a studentů se zdravotním postižením, koordinace mezi ministerstvy, jejich podpora a udržitelnost;
 - (g) chybějící právní prostředky a mechanismy pro odškodnění v případě porušení práv.
5. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, musí zohledňovat základní obecné zásady této úmluvy ve všech opatřeních, která přijímají za účelem provádění inkluzivního vzdělávání, a musí zajistit, aby jak postup, tak výsledky rozvíjení inkluzivního vzdělávání byly v souladu s článkem 3.
6. Tento obecný komentář se vztahuje na všechny osoby se skutečným nebo zdánlivým zdravotním postižením.² Výbor uznává, že některým skupinám hrozí vyšší riziko, že budou vyloučeny ze vzdělávání, například osobám s mentálním postižením nebo vícečetným postižením, hluchoslepým osobám, osobám trpícím autismem nebo osobám se zdravotním postižením v době mimořádné humanitární události.
7. V souladu s čl. 4 odst. 3 musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, konzultovat s osobami se zdravotním postižením, včetně dětí se zdravotním postižením, prostřednictvím organizací, které je zastupují, veškerá hlediska plánování, provádění, sledování a hodnocení politik inkluzivního vzdělávání, a aktivně je do nich zapojovat. Osoby se zdravotním postižením a případně jejich rodiny musí být uznány jako partneři, a nikoliv pouze jako příjemci vzdělávání.

II. Normativní obsah článku 24

8. V souladu s čl. 24 odst. 1 musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistit, aby bylo uplatňováno právo osob se zdravotním postižením na vzdělání pomocí systému inkluzivního vzdělávání na všech úrovních, včetně předškolního, základního, středoškolského a vysokoškolského vzdělávání, odborné přípravy a celoživotního vzdělávání, mimoškolních a společenských aktivit, všemi žáky a studenty, včetně osob se zdravotním postižením, bez jakékoliv diskriminace a na rovném základě s ostatními.
9. Zajištění práva na inkluzivní vzdělání s sebou nese transformaci kultury, politiky a praxe ve všech formálních i neformálních vzdělávacích prostředcích, aby bylo možné se přizpůsobit různým požadavkům a identitám jednotlivých žáků a studentů, spolu se závazkem k odstranění překážek, které tomu brání. Zahrnuje i posílení schopnosti vzdělávacího systému zahrnout všechny žáky a studenty. Zaměřuje se na plnou a účinnou účast, přístupnost, docházku a úspěchy všech žáků a studentů, zejména těch, kteří jsou z různých důvodů vyloučeni nebo u nich existuje riziko marginalizace. Inkluze zahrnuje i přístup ke kvalitnímu formálnímu i neformálnímu vzdělávání bez jakékoliv diskriminace a pokrok směrem k němu. Inkluze usiluje o to, aby umožnila komunitám, systémům a strukturám bojovat proti diskriminaci, včetně škodlivých stereotypů, uznala rozmanitost, podporovala účast a překonávala překážky v učení a účasti všech tím, že se zaměří na blaho

² Ustanovení čl. 1 odst. 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

a úspěch žáků a studentů se zdravotním postižením. Vyžaduje hlubokou transformaci vzdělávacích systémů v právních předpisech, politice a mechanismech pro financování, správu, koncipování, poskytování a sledování vzdělávání.

10. Inkluzivní vzdělávání je třeba chápat jako:

- (a) Základní právo všech vyučovaných. Vzdělávání je zejména právem jednotlivého žáka či studenta, a v případě dětí nikoliv právem rodiče nebo osoby pečující o dítě. Rodičovská odpovědnost je v této souvislosti podřízena právu dítěte;
- (b) Zásadu, která oceňuje blaho všech žáků a studentů, respektuje jejich vrozenou důstojnost a samostatnost a uznává požadavky jednotlivců a jejich schopnost účinně se začlenit do společnosti a přispívat do ní;
- (c) Prostředek pro výkon všech ostatních lidských práv. Je prvořadým prostředkem, jehož prostřednictvím se osoby se zdravotním postižením mohou vymanit z chudoby, získat prostředky pro plnou účast ve své komunitě a být chráněny před vykořisťováním.³ Je rovněž prvořadým prostředkem pro dosažení inkluzivních společností;
- (d) Výsledek procesu trvalého a aktivního závazku k odstranění překážek bránících právu na vzdělání spolu se změnami kultury, politiky a praxe běžných škol směrem k úpravám tak, aby mohly účinně zahrnovat všechny žáky a studenty.

11. Výbor zdůrazňuje význam uznání rozdílů mezi vyloučením, segregací, integrací a inkluzí. K vyloučení dochází, pokud je žákům a studentům přímo či nepřímo bráněno v přístupu ke vzdělávání v jakékoliv formě nebo je jim tento přístup odírá. K segregaci dochází, pokud je vzdělávání žáků a studentů se zdravotním postižením poskytováno v odděleném prostředí, které je navrženo nebo používáno tak, aby odpovídalo určitému postižení nebo různým postižením, izolovaně od žáků a studentů bez zdravotního postižení. Integrace je postup umísťování osob se zdravotním postižením do běžných vzdělávacích zařízení s tím, že se mohou přizpůsobit běžným požadavkům těchto zařízení.⁴ Inkluze zahrnuje postup systémové reformy představující změnu a úpravu obsahu, výukových metod, přístupů, struktur a strategií vzdělávání za účelem překonání překážek tak, aby sloužilo všem žákům a studentům dané věkové skupiny a poskytlo jim spravedlivé a participativní zkušenosti s učním a prostředím, které nejlépe vyhovuje jejich požadavkům a zájmům. Umísťování žáků a studentů se zdravotním postižením do běžných tříd bez doprovodných strukturálních změn týkajících se například organizace, osnov a výukových strategií a strategií učení není inkluzí. Integrace navíc automaticky nezaručuje přechod od segregace k inkluzi.

12. Základními rysy inkluzivního vzdělávání jsou:

- (a) Přístup zahrnující „celý systém“: ministerstva školství musí zajistit, aby byly veškeré zdroje investovány do podpory inkluzivního vzdělávání a do zavedení a prosazení nezbytných změn institucionální péče, politik a praxe;
- (b) „Celé prostředí vzdělávání“: angažované vedoucí postavení vzdělávacích institucí je zásadní pro zavedení a prosazení kultury, politik a praxe, které jsou nezbytné pro dosažení inkluzivního vzdělávání na všech úrovních a ve všech oblastech, včetně výuky ve třídách a vztahů, zasedání školních rad, školní inspekce, poradenských služeb a zdravotní péče, školních výletů, vynakládání prostředků z rozpočtu, součinnosti s rodiči žáků a studentů bez zdravotního postižení i se zdravotním postižením a případně místní komunity nebo široké veřejnosti;
- (c) Přístup zahrnující „celou osobnost“: uznává se schopnost každé osoby se učit a u všech žáků a studentů, včetně těch se zdravotním postižením, se předpokládá, že splní vysoká očekávání. Inkluzivní vzdělávání skýtá flexibilní osnovy a výukové metody a metody učení, které jsou

³ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 13 (1999) o právu na vzdělání.

⁴ Viz A/HRC/25/29 a Corr.1, bod 4, a Dětský fond OSN (UNICEF), *Právo dětí se zdravotním postižením na vzdělání: přístup k inkluzivnímu vzdělávání založený na právech* (Ženeva, 2012).

prizpůsobené různým silným stránkám, požadavkům a způsobům učení. Tento přístup předpokládá zajištění podpory, přiměřenou úpravu a včasný zásah tak, aby byli všichni žáci schopni využívat své schopnosti. Při plánování výuky se klade důraz na schopnosti a snahu vyučovaných, nikoliv na obsah. Přístup zahrnující „celou osobnost“ si klade za cíl ukončit segregaci ve vzdělávacím prostředí tím, že s odpovídající podporou zajistí inkluzivní výuku ve třídách v přístupném vzdělávacím prostředí. Namísto toho, aby vzdělávací systém očekával, že se žáci a studenti přizpůsobí systému, musí zajistit individuální odezvu na vzdělávání;

- (d) Podpora učitelů: všem učitelům a dalším zaměstnancům se musí dostat vzdělání a školení, které potřebují, aby si osvojili základní hodnoty a schopnosti týkající se úpravy inkluzivního výukového prostředí, což zahrnuje i učitele se zdravotním postižením. Inkluzivní kultura skýtá přístupné a podporující prostředí, které povzbuzuje práci pomocí spolupráce, součinnosti a řešení problémů;
 - (e) Respektování a oceňování rozmanitosti: všichni příslušníci vzdělávací komunity jsou stejně vítáni a musí jim být prokazována úcta k rozmanitosti bez ohledu na zdravotní postižení, rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, jazykovou kulturu, vyznání, politické nebo jiné přesvědčení, národní, etnický, domorodý nebo sociální původ, majetek, rod, věk nebo jiné postavení. Všichni žáci a studenti se musí cítit oceňováni, respektováni a začlenění a cítit, že je jim nasloucháno. K dispozici jsou účinná opatření pro zabránění zneužívání a šikaně. Inkluze zaujímá k žákům a studentům individuální přístup;
 - (f) Prostředí přátelské k učení: prostředí inkluzivního učení jsou přístupná prostředí, ve kterých se každý cítí v bezpečí, podporován, povzbuzován a schopen vyjádřit se a ve kterých je kladen velký důraz na zapojení žáků a studentů do vytváření pozitivní školní komunity. Vyjadřuje se uznání učení ve skupinách vrstevníků, vytváření pozitivních vztahů, přátelství a přijetí;
 - (g) Účinný přechod: žákům se zdravotním postižením se dostává podpory pro zajištění účinného přechodu od učení ve škole k odborné přípravě a vysokoškolskému vzdělávání, a nakonec k zaměstnání. Schopnosti a sebevědomí vyučovaných se rozvíjejí a dostává se jim přiměřené úpravy, je s nimi při hodnocení a zkouškách zacházeno jako s rovnými a jejich schopnosti a úspěchy jsou oceňovány na rovném základě s ostatními;
 - (h) Uznání partnerství: sdružení učitelů, sdružení a federace žáků a studentů, organizace osob se zdravotním postižením, školní rady, sdružení rodičů a učitelů a jiné působící skupiny podporující školy, jak formální, tak neformální, se vyzývají, aby usilovaly o lepší pochopení zdravotního postižení a získávání znalostí o něm. Zapojení rodičů nebo pečovatelských komunit je vnímáno jako hodnota, která přispívá svými zdroji a silou. Vztah mezi výukovým prostředím a širší komunitou musí být uznán jako cesta k inkluzivní společnosti;
 - (i) Sledování: inkluzivní vzdělávání jakožto trvalý proces musí být pravidelně sledováno a hodnoceno, aby bylo zajištěno, že nedochází ani k segregaci, ani k integraci, a to ani formálně, ani neformálně. Podle článku 33 by mělo sledování zahrnovat osoby se zdravotním postižením, včetně dětí a osob, které vyžadují intenzivní podporu, a probíhat prostřednictvím organizací, které tyto osoby zastupují, a případně rodičů nebo pečovatelských komunit se zdravotním postižením. Ukazatele inkluze osob se zdravotním postižením musí být vypracovány a používány způsobem, který je v souladu s Agendou pro udržitelný rozvoj 2030.
13. V souladu s Úmluvou UNESCO proti diskriminaci ve vzdělávání a za účelem provedení čl. 24 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením musí státy, které jsou její smluvní stranou, zajistit, aby bylo zaručeno právo na vzdělání bez jakékoliv diskriminace a na základě rovných příležitostí. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zakázat veškerou diskriminaci na základě zdravotního postižení a zaručit všem osobám se zdravotním postižením stejnou a účinnou ochranu před diskriminací z jakéhokoliv důvodu. Osoby se zdravotním postižením mohou čelit intersekcionální diskriminaci na základě zdravotního postižení, genderu, vyznání, právního

postavení, etnického původu, věku, sexuální orientace nebo jazyka. Diskriminaci na základě zdravotního postižení mohou navíc čelit i rodiče, sourozenci a další příbuzní na základě spojení. Mezi opatření nezbytná pro řešení všech forem diskriminace patří zjištění a odstranění všech právních, fyzických, komunikačních, jazykových, sociálních, finančních a subjektivních překážek ve vzdělávacích institucích a komunitě. Právo na nediskriminaci zahrnuje právo nebýt segregován a právo na přiměřenou úpravu, přičemž toto právo musí být chápáno v souvislosti s povinností zajistit přístupná vzdělávací prostředí a přiměřenou úpravu.

14. Situace ozbrojeného konfliktu, mimořádných humanitárních událostí a přírodních katastrof mají nepřiměřený dopad na právo na inkluzivní vzdělání. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly přijmout inkluzivní strategie pro snižování rizika katastrof týkající se celkové bezpečnosti škol v době mimořádných událostí, které budou citlivé k žákům a studentům se zdravotním postižením. Dočasná výuková prostředí musí v této souvislosti zajistit právo osob se zdravotním postižením, zejména dětí se zdravotním postižením, na vzdělání na rovném základě s ostatními. Musí obsahovat přístupné vzdělávací materiály, školní zařízení, poradenství a přístup ke vzdělávání v místním znakovém jazyce pro neslyšící žáky a studenty. Podle článku 11 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a s ohledem na zvýšené riziko sexuálního násilí ve výukových prostředích musí být přijata opatření, která zajistí, že tato prostředí budou pro ženy a dívky se zdravotním postižením bezpečná a přístupná. Žákům a studentům se zdravotním postižením nesmí být odpírán přístup ke vzdělávacím zařízením z důvodu, že by jejich evakuace v případě mimořádné události byla nemožná; je třeba zajistit přiměřenou úpravu.
15. K provedení čl. 24 odst. 1 písm. a) a v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv, Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Úmluvou o právech dítěte musí vzdělávání směřovat k plnému rozvoji lidských schopností a smyslu pro důstojnost a sebeúctu a posílení respektování lidských práv a lidské rozmanitosti. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby vzdělávání odpovídalo cílům a účelu Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech vykládaným v souladu se Světovou deklarací vzdělání pro všechny (článek 1), Úmluvou o právech dítěte (čl. 29 odst. 1), Vídeňskou deklarací a akčním plánem (část I., bod 33, a část II., bod 80) a Akčním plánem desetiletí Organizace spojených národů pro vzdělávání o lidských právech (bod 2). Tyto texty obsahují další prvky, například odkazy na rovnost pohlaví a ochranu životního prostředí.⁵ Zajištění práva na vzdělání je otázkou přístupu i obsahu a je třeba vyvinout úsilí o podporu široké škály hodnot, včetně porozumění a tolerance.⁶ Inkluzivní vzdělávání si musí klást za cíl podporu vzájemného respektu všech osob a jejich ocenění a vytváření vzdělávacích prostředí, ve kterých samotný přístup k učení, kultuře vzdělávací instituce a osnovám odráží hodnotu rozmanitosti.
16. K provedení čl. 24 odst. 1 písm. b) by mělo vzdělávání směřovat v co nejširší míře k rozvoji osobnosti, nadání a tvořivosti osob se zdravotním postižením a jejich duševních, fyzických a komunikačních schopností. Vzdělávání osob se zdravotním postižením se až příliš často zaměřuje na přístup založený na deficitu, na jejich skutečné nebo zdánlivé postižení a na omezené příležitosti vzhledem k předem stanoveným a negativním předpokladům týkajícím se jejich možností. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí podporovat vytváření příležitostí založených na jedinečných silných stránkách a nadání každého jednotlivce se zdravotním postižením.
17. K provedení čl. 24 odst. 1 písm. c) musí cíle vzdělávání směřovat k tomu, aby umožnily osobám se zdravotním postižením plnou a účinnou účast ve svobodné společnosti. S odkazem na čl. 23 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte výbor zdůrazňuje, že pokud jde o děti se zdravotním postižením, musí jim být poskytnuta pomoc, která zajistí, že budou mít účinný přístup ke vzdělávání způsobem, který v co největší míře povede k dosažení jejich sociální integrace a individuálnímu rozvoji. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí uznat, že podpora jednotlivců a přiměřená úprava jsou prioritní záležitosti a měly by být poskytovány zdarma na všech úrovních vzdělávání.

⁵ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 13.

⁶ Výbor pro práva dítěte, obecný komentář č. 1 (2001) o cílech vzdělávání.

18. K provedení čl. 24 odst. 2 písm. a) by mělo být zakázáno vylučování osob se zdravotním postižením z běžného systému vzdělávání, například podmiňování inkluze mírou schopností jednotlivce nebo tvrzení, že by přiměřená úprava znamenala nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, aby se jí bylo možné vyhnout, a to i s pomocí ustanovení právních nebo správních předpisů, které omezují inkluzi těchto osob na základě jejich postižení nebo míry postižení. Běžným vzděláváním se rozumí veškerá obvyklá výuková prostředí a vzdělávací oddělení. Přímým vyloučením by bylo označení některých vyučovaných za „nevzdělatelné“ a tedy bez nároku na přístup ke vzdělávání. Nepřímým vyloučením by bylo stanovení požadavku na složení běžné zkoušky pro přijetí do školy bez přiměřené úpravy a podpory.
19. K provedení čl. 4 odst. 1 písm. b) úmluvy by měly státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijmout veškerá odpovídající opatření, včetně legislativních, která změní nebo zruší stávající právní a správní předpisy, zvyklosti a praxi, které představují diskriminaci osob se zdravotním postižením a jsou v rozporu s článkem 24. Pokud je to nezbytné, měly by být diskriminační právní a správní předpisy, zvyklosti a praxe zrušeny nebo změněny systematicky a do přesně stanovené doby.
20. K provedení čl. 24 odst. 2 písm. b) musí mít osoby se zdravotním postižením přístup k inkluzivnímu, kvalitnímu základnímu a středoškolskému vzdělávání zdarma a být schopny hladkého přechodu mezi těmito dvěma úrovněmi na rovném základě s ostatními v komunitách, ve kterých žijí. Výbor čerpá z doporučení Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva, že ke splnění této povinnosti musí vzdělávací systém vykazovat čtyři vzájemně propojené rysy: dostupnost, přístupnost, přijatelnost a přizpůsobitelnost.⁷

Dostupnost

21. Veřejné i soukromé vzdělávací instituce a programy musí být dostupné v dostatečném množství a kvalitě. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit širokou dostupnost vzdělávacích míst pro žáky a studenty se zdravotním postižením na všech úrovních komunity.

Přístupnost

22. V souladu s článkem 9 úmluvy a obecným komentářem výboru č. 2 (2014) o přístupnosti musí být vzdělávací instituce a programy přístupné každému bez jakékoliv diskriminace. Celý vzdělávací systém musí být přístupný, a to včetně budov, informačních a komunikačních nástrojů (které zahrnují asistenční systémy pro přizpůsobení prostředí nebo frekvence), osnov, vzdělávacích materiálů, výukových metod, hodnocení a jazyka a služeb podpory. Prostorů žáků a studentů se zdravotním postižením musí být koncipováno tak, aby pěstovalo inkluzi a zaručilo jejich rovné postavení po celou dobu jejich vzdělávání.⁸ Například doprava do školy, přístup k vodě a sanitární zařízení (včetně hygienických zařízení a toalet), školní stravovací zařízení a místa pro oddech by měla být inkluzivní, přístupná a bezpečná. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout závazek neprodleného zavedení univerzálního designu. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly zakázat a sankcionovat budování budoucí vzdělávací infrastruktury, která by byla nepřístupná, a zavést účinné mechanismy sledování a časový rámec pro zpřístupnění všech stávajících vzdělávacích prostředí. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rovněž musí přijmout závazek zajištění přiměřené úpravy ve vzdělávacích prostředích, pokud je to třeba. Přístup univerzálního designu nevylučuje zajišťování asistenčních pomůcek, aplikací a softwaru pro ty žáky a studenty se zdravotním postižením, kteří je mohou potřebovat. Přístupnost je dynamický pojem a její uplatňování vyžaduje pravidelné regulační a technické úpravy. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby rychlý vývoj inovací a nových technologií určených na podporu učení byl přístupný všem žákům a studentům, včetně žáků a studentů se zdravotním postižením.

⁷ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 13.

⁸ Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, obecný komentář č. 2.

23. Výbor poukazuje na obecně rozšířený nedostatek učebnic a výukových materiálů v přístupných formátech a jazycích, včetně znakového jazyka. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí investovat do včasného rozvoje tištěných formátů nebo formátů v Braillově písmu a do digitálních formátů, a to i prostřednictvím využívání inovativních technologií. Měly by rovněž zvážit vypracování norem a pokynů pro převedení tištěných materiálů do přístupných formátů a jazyků a stanovit přístupnost při zadávání veřejných zakázek v oblasti vzdělávání za přední hledisko. Výbor vyzývá státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby neprodleně ratifikovaly Marrákešskou smlouvu o usnadnění přístupu k publikovaným dílům osobám nevidomým, osobám se zrakovým postižením nebo osobám s jinými poruchami čtení.
24. Přístupnost vyžaduje, aby bylo vzdělávání na všech stupních pro žáky a studenty se zdravotním postižením cenově dostupné. Přiměřená úprava by s sebou neměla nést pro žáky a studenty se zdravotním postižením další náklady. Povinné, kvalitní a přístupné základní vzdělávání zdarma je povinnost, kterou je třeba splnit neprodleně. V souladu s Agendou pro udržitelný rozvoj 2030 musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, postupně přijímat opatření, aby zajistily, že všechny děti, včetně dětí se zdravotním postižením, dokončí řádné a kvalitní středoškolské vzdělání zdarma, a rovný přístup všech žen a mužů se zdravotním postižením k finančně dostupnému a kvalitnímu technickému, odbornému a vysokoškolskému vzdělávání, včetně vzdělávání univerzitního a celoživotního. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby byly osoby se zdravotním postižením schopné získat přístup ke vzdělávání jak ve veřejných, tak v soukromých vzdělávacích institucích na rovném základě s ostatními.

Přijatelnost

25. Přijatelnost je povinnost navrhovat a vytvářet všechna zařízení, zboží a služby související se vzděláváním tak, aby plně zohledňovaly a respektovaly požadavky, kulturu, názory a jazyk osob se zdravotním postižením. Forma a podstata poskytovaného vzdělávání musí být přijatelná pro všechny. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout vyrovnávací opatření, aby zajistily, že vzdělávání bude pro všechny kvalitní.⁹ Inkluze a kvalita se vzájemně prolínají: inkluzivní přístup může značnou měrou přispět ke kvalitě vzdělávání.

Přizpůsobitelnost

26. Výbor vyzývá státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby přijaly pro přístup k učení univerzální design, který sestává z řady zásad poskytujících učitelům a dalším pracovníkům strukturu pro vytváření přizpůsobitelných výukových prostředí a rozvoj výuky pro naplňování různorodých potřeb všech vyučovaných. Uznává, že každý žák či student se učí jedinečným způsobem a zahrnuje: rozvíjení flexibilních způsobů učení, vytváření poutavého prostředí ve třídě, zachování vysokých očekávání od všech žáků a studentů, které jim zároveň umožňuje zvolit si způsob, jak tato očekávání naplnit, posílení postavení učitelů, aby o své výuce přemýšleli jinak, a zaměření se na výsledky vzdělávání všech, včetně osob se zdravotním postižením. Osnovy musí být vnímány, navrhovány a prováděny způsobem, který vyhoví požadavkům každého žáka a studenta a přizpůsobí se jim a poskytne odpovídající vzdělávací reakci. Normalizované hodnocení musí být nahrazeno flexibilními a vícečetnými formami hodnocení a uznáním individuálního pokroku směrem k širším cílům, které poskytují alternativní cesty učení.
27. V souladu s čl. 24 odst. 2 písm. b) úmluvy musí být osoby se zdravotním postižením schopné navštěvovat základní a střední školy v komunitě, ve které žijí. Žáci a studenti by neměli být posíláni pryč z domova. Vzdělávací prostředí musí být pro osoby se zdravotním postižením bezpečně a fyzicky dosažitelné, což zahrnuje bezpečné dopravní prostředky, anebo musí být přístupné prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by se však měly vyhnout tomu, aby se spoléhaly výlučně na technologie jakožto náhradu

⁹ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 13.

za přímé zapojení žáků a studentů se zdravotním postižením a interakci s učiteli a vzory ve vzdělávacím prostředí. Aktivní účast spolu s ostatními žáky a studenty, včetně sourozenců vyučovaných se zdravotním postižením, je významnou složkou práva na inkluzivní vzdělání.

28. V souladu s čl. 24 odst. 2 písm. c) musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistit přiměřenou úpravu, která umožní jednotlivým žákům a studentům přístup ke vzdělávání na rovném základě s ostatními. „Přiměřenost“ je třeba chápat jako výsledek testu souvislostí, který zahrnuje analýzu významu a účinnosti úpravy a očekávaného cíle boje proti diskriminaci. Při posuzování nepřiměřené zátěže se uznává dostupnost zdrojů a finančních dopadů. Povinnost zajistit přiměřenou úpravu je vymahatelná od okamžiku podání žádosti o tuto úpravu.¹⁰ Na celostátní i místní úrovni a na všech úrovních vzdělávacích institucí musí být přijaty politiky, které se zavazují k zajištění přiměřené úpravy. Rozsah, ve kterém bude přiměřená úprava zajištěna, musí být zvažován ve světle celkové povinnosti rozvíjet inkluzivní vzdělávací systém s maximálním využitím stávajících zdrojů a vytvářením nových. Odvolávání se na chybějící zdroje a existenci finanční krize, které má ospravedlnit chybějící pokrok směrem k inkluzivnímu vzdělávání, porušuje článek 24.
29. Výbor znovu zdůrazňuje, že existuje rozdíl mezi povinností obecné přístupnosti a povinností přiměřené úpravy.¹¹ Z přístupnosti mají užitek skupiny obyvatelstva a je založena na souboru norem, které se uplatňují postupně. Odvoláváním se na nepřiměřenost nebo nadměrné zatížení nelze obhájit nezajištění přístupnosti. Přiměřená úprava se týká jednotlivce a doplňuje povinnost zajistit přístupnost. Jednotlivec může oprávněně požadovat opatření přiměřené úpravy, i když stát, který je smluvní stranou úmluvy, splnil svou povinnost zajistit přístupnost.
30. Vymezení toho, co je přiměřené, se bude nutně lišit v závislosti na kontextu. Dostupnost úprav by měla být zvažována s ohledem na větší fond prostředků na vzdělávání dostupných ve vzdělávacím systému a neomezuje se na zdroje dostupné v dotčených akademických institucích; v rámci systému by měl být umožněn přesun zdrojů. Neexistuje „univerzální“ vzorec pro přiměřenou úpravu, neboť různí žáci a studenti se stejným postižením mohou vyžadovat různé úpravy. Úpravy mohou zahrnovat: změnu umístění třídy, zajištění různých forem komunikace ve třídě, zvětšení písma, materiálů a/nebo znaků nebo poskytování podkladových materiálů v alternativním formátu a poskytování zapisovatelů či tlumočnicků žákům a studentům nebo možnost používat asistenční technologie při učení a hodnocení. Je třeba rovněž zvážit zajištění nemateriálních úprav, například ponechání více času vyučovaným, snížení hladiny hluku v okolí (při náchylnosti ke smyslovému přetížení), používání alternativních metod hodnocení a nahrazení některého prvku v osnovách jiným. K zajištění toho, aby úprava odpovídala těmto požadavkům, může vyhovět volbě a preferencím vyučovaných poskytovatel; mezi orgány odpovědnými za vzdělávání a poskytovateli, akademickými institucemi, žáky a studenty se zdravotním postižením a v závislosti na věku a schopnostech žáků a studentů a je-li to třeba, jejich rodiči, pečovateli nebo jinými rodinnými příslušníky, musí probíhat diskuse. Zajištění přiměřené úpravy nemusí být podmíněno lékařskou diagnózou a namísto toho by mělo být založeno na vyhodnocení sociálních překážek vzdělávání.
31. Odpírání přiměřené úpravy představuje diskriminaci, přičemž povinnost zajistit přiměřenou úpravu se uplatní neprodleně a nikoliv postupně. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby existovaly nezávislé systémy, které budou sledovat vhodnost a účinnost úprav a zajistí bezpečné, včasné a přístupné mechanismy nápravy, pokud žáci a studenti se zdravotním postižením a případně jejich rodiny mají za to, že úprava nebyla vhodná, nebo zažili diskriminaci. Základní jsou v průběhu procesu nápravy opatření na ochranu obětí diskriminace proti viktimizaci.
32. K provedení čl. 24 odst. 2 písm. d) by měli mít žáci a studenti se zdravotním postižením nárok na podporu, kterou potřebují, aby bylo usnadněno jejich účinné vzdělávání, které jim usnadní využít svůj potenciál na rovném základě s ostatními. Podpora, pokud jde o obecnou dostupnost služeb a

¹⁰ Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, obecný komentář č. 2.

¹¹ Tamtéž.

zařízení v rámci vzdělávacího systému, včetně například zajištění dostatečně vyškolených a podporovaných učitelů, školních poradců, psychologů a dalších příslušných odborníků ze zdravotnictví a sociálních služeb, jakož i o přístup ke stipendiím a finančním zdrojům, by měla zajistit, aby žáci a studenti se zdravotním postižením byli schopni využít v co největší míře své schopnosti.

33. K provedení čl. 24 odst. 2 písm. e) by měla být vhodná, trvalá a individuální podpora poskytována přímo. Výbor zdůrazňuje potřebu zajistit individualizované vzdělávací plány, které mohou identifikovat přiměřené úpravy a zvláštní nezbytnou podporu vyžadovanou jednotlivými žáky a studenty, včetně poskytování asistenčních kompenzačních pomůcek, zvláštních výukových materiálů v alternativních/přístupných formátech, režimů a komunikačních prostředků, komunikačních pomůcek a asistenčních a informačních technologií. Podporu může rovněž představovat kvalifikovaný asistent pro podporu výuky, a to buď sdílený s jinými, nebo samostatný v závislosti na požadavcích žáka nebo studenta. Individuální vzdělávací plány se musí zabývat i přechodem žáků a studentů ze segregovaného do běžného prostředí a mezi jednotlivými úrovněmi vzdělávání. Účinnost těchto plánů by měla být pravidelně sledována a hodnocena, a to s přímým zapojením daného žáka nebo studenta. Povaha poskytované podpory musí být stanovena ve spolupráci s žákem nebo studentem a případně s jeho rodiči, pečovateli nebo jinými třetími osobami. Vyučovaný musí mít přístup k mechanismům opravných prostředků, pokud je podpora nedostupná nebo nedostatečná.
34. Veškerá opatření poskytované podpory musí být v souladu s cílem inkluze. Proto musí být koncipována tak, aby zvýšila příležitosti žáků a studentů se zdravotním postižením účastnit se činnosti ve třídě i mimo školu spolu se svými vrstevníky a aby nedocházelo k jejich marginalizaci.
35. Pokud jde o čl. 24 odst. 3, mnoho států, které jsou smluvní stranou úmluvy, neposkytuje osobám se zdravotním postižením, zejména osobám trpícím poruchou autistického spektra, osobám s poruchami komunikace a osobám se smyslovým postižením, dostatečnou podporu pro to, aby získaly životní, jazykové a sociální dovednosti, které jsou nezbytné pro účast na vzdělávání a v komunitách:
 - (a) Nevidomým a slabozrakým žákům a studentům musí být dána příležitost naučit se Braillovo písmo, alternativní písmo, augmentativní a alternativní způsoby, prostředky a formáty komunikace, jakož i dovednosti v oblasti orientace a mobility. Měly by být podporovány investice do přístupu k odpovídajícím technologiím a alternativním komunikačním systémům pro usnadnění učení. Měla by být zavedena a povzbuzována podpora vrstevníků a programy poradenství;
 - (b) Neslyšícím a nedoslýchavým žákům a studentům musí být poskytnuta příležitost naučit se znakový jazyk a musí být přijata opatření pro uznání a podporu jazykové identity komunity neslyšících. Výbor upozorňuje státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, na Úmluvu proti diskriminaci ve vzdělávání, která zakotvuje právo dětí na výuku v jejich vlastním jazyce, a připomíná jim, že v souladu s čl. 30 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením mají osoby se zdravotním postižením na rovném základě s ostatními nárok na uznání a podporu své zvláštní kulturní a jazykové identity, včetně znakového jazyka a kultury neslyšících. Kromě toho musí mít nedoslýchaví žáci a studenti rovněž přístup ke kvalitním logopedickým službám, technologiím pro přepis řeči a titulkům;
 - (c) Žákům a studentům, kteří jsou nevidomí, neslyšící nebo hluchoslepí, musí být poskytnuto vzdělávání v nejvhodnějších jazycích, režimech a komunikačních prostředcích pro jednotlivce a v prostředích, která maximalizují osobní, vzdělávací a sociální rozvoj jak v rámci formálního školního prostředí, tak mimo něj. Výbor zdůrazňuje, že pro to, aby taková inkluzivní prostředí mohla existovat, měly by státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, poskytovat potřebnou podporu, včetně podpory prostřednictvím zajištěním zdrojů, asistenčních technologií a rozvíjení dovedností v oblasti orientace a mobility;

- (d) Žákům a studentům s poruchou komunikace musí být poskytnuta příležitost vyjádřit se a učit se s využitím alternativní nebo augmentativní komunikace. Ta může zahrnovat zajištění znakového jazyka, komunikačních pomůcek s nízkou i vysokou úrovní technologií, například tabletů s hlasovým výstupem, komunikačních pomůcek s hlasovým výstupem nebo komunikačních knih. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly investovat do rozvoje odborných znalostí, technologií a služeb, a podporovat tak přístup k odpovídajícím technologiím a alternativním komunikačním systémům usnadňujícím učení;
 - (e) Vyučovaní s problémy v sociální komunikaci musí být podporováni pomocí úprav v organizaci tříd, včetně práce ve dvojicích, učení od vrstevníků, sezení blízko učitele a vytváření strukturovaného a předvídatelného prostředí;
 - (f) Vyučovaným s mentálním postižením musí být poskytnuty konkrétní, snadno pozorovatelné/vizuální a snadno čitelné výukové materiály v bezpečném, tichém a strukturovaném výukovém prostředí, které se zaměřují na schopnosti, jež je nejlépe připraví na nezávislý život a odborné vzdělávání. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly investovat do inkluzivních interaktivních tříd, ve kterých jsou využívány alternativní výukové strategie a metody hodnocení.
36. K provedení čl. 24 odst. 4 se od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, požaduje, aby přijaly odpovídající opatření, aby vybavily administrativní pracovníky, učitele a další pracovníky dovednostmi, které jim umožní účinně pracovat v inkluzivních vzdělávacích prostředích, osvojit si znakový jazyk a/nebo Braillovo písmo a dovednosti v oblasti orientace a mobility. Odpovídající počet kvalifikovaných a obětavých pracovníků škol je klíčem k udržitelnosti inkluzivního vzdělávání. Chybějící porozumění a schopnosti zůstávají významnou překážkou inkluze. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby se všem učitelům dostalo vzdělání o inkluzivním vzdělávání a aby bylo toto vzdělání založeno na modelu zdravotního postižení založeném na lidských právech.
37. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí investovat do náboru a trvalého vzdělávání učitelů se zdravotním postižením a podporovat je. To zahrnuje odstranění všech legislativních a politických překážek, které vyžadují, aby kandidáti splnili zvláštní kritéria zdravotní způsobilosti, a zajištění přiměřených úprav pro jejich činnost coby učitelů. Jejich přítomnost bude sloužit k podpoře rovných práv osob se zdravotním postižením stát se učiteli, vnést do výukových prostředí jedinečné znalosti a dovednosti, přispět k odstranění překážek a stát se důležitými vzory.
38. K provedení čl. 24 odst. 5 by měly státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistit, aby měly osoby se zdravotním postižením přístup k běžnému vysokoškolskému vzdělávání, odborné přípravě, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez jakékoliv diskriminace a na rovném základě s ostatními. Subjektivní, fyzické, jazykové, komunikační, finanční, právní a jiné překážky vzdělávání na těchto úrovních musí být pro zajištění rovného přístupu identifikovány a odstraněny. Musí být zajištěna přiměřená úprava, která zajistí, že osoby se zdravotním postižením nebudou čelit diskriminaci. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly v oblasti vysokoškolského vzdělávání zvážit přijetí opatření prosazujících rovné postavení ve prospěch žáků a studentů se zdravotním postižením.

III. Povinnosti států, které jsou smluvní stranou úmluvy

39. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly respektovat, chránit a naplňovat všechny zásadní rysy práva na inkluzivní vzdělání: dostupnost, přístupnost, přijatelnost a přizpůsobivost. Povinnost respektovat vyžaduje vyvarování se opatření, například právních předpisů vylučujících některé děti se zdravotním postižením ze vzdělávání nebo odpírání přístupnosti nebo přiměřené úpravy, která využívání tohoto práva brání. Povinnost chránit vyžaduje přijetí opatření, která brání třetím osobám, například rodičům odmítajícím posílat dívky se zdravotním postižením do škol nebo soukromým institucím odmítajícím zapsat osoby se zdravotním postižením na základě jejich

postižení, aby do požívání tohoto práva zasahovaly. Povinnost naplňovat vyžaduje přijetí opatření, která umožňují požívání práva na vzdělání osobami se zdravotním postižením a napomáhají k němu, například zajištěním toho, aby byly vzdělávací instituce přístupné a aby byly vzdělávací systémy v souladu s dostupnými zdroji a službami odpovídajícím způsobem přizpůsobeny.

40. Ustanovení čl. 4 odst. 2 vyžaduje, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijaly s maximálním využitím svých dostupných zdrojů opatření týkající se hospodářských, sociálních a kulturních práv s cílem postupného dosažení plného uplatnění těchto práv, a to i v rámci mezinárodní spolupráce, je-li to nezbytné. Postupným uplatňováním se rozumí, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mají zvláštní a trvalou povinnost postupovat co nejrychleji a neúčinněji, jak je to možné, k plnému provedení článku 24.¹² To je neslučitelné se zachováním dvou systémů vzdělávání: běžného vzdělávacího systému a zvláštního/segregovaného vzdělávacího systému. Postupné uplatňování musí být chápáno v souvislosti s celkovým cílem úmluvy, která státům, které jsou její smluvní stranou úmluvy, ukládá jasnou povinnost, pokud jde o plné uplatňování dotčených práv. Obdobně jsou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzovány, aby nově vymezily vynakládání prostředků z rozpočtů na vzdělávání, a to i převedením části prostředků na rozvoj inkluzivního vzdělávání. Veškerá záměrná opatření se zpětnou účinností v tomto ohledu nesmí mít v nepřiměřené míře za cíl vyučované se zdravotním postižením na jakékoli úrovni vzdělávání.¹³ Musí se jednat pouze o dočasné opatření omezené na dobu krize, které je nezbytné a přiměřené, není diskriminační a obsahuje veškerá opatření, která nerovnosti zmírňují.¹⁴
41. Postupným uplatňováním nejsou dotčeny povinnosti, které jsou použitelné neprodleně. Jak uvedl Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva ve svém obecném komentáři č. 3 (1990) o povaze povinností států, smluvních stran paktu, mají tyto smluvní strany minimální základní povinnost zajistit splnění přinejmenším minimální základní úrovně každého aspektu práva na vzdělání.¹⁵ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by proto měly provést níže uvedená základní práva neprodleně:
- (a) Nediskriminaci, pokud jde o veškeré aspekty vzdělávání, která zahrnuje veškeré důvody diskriminace zakázané mezinárodním právem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby nebyly osoby se zdravotním postižením vylučovány ze vzdělávání, a odstranit strukturální znevýhodnění, aby dosáhly účinné účasti a rovnosti všech osob se zdravotním postižením. Musí neprodleně přijmout opatření k odstranění všech právních, správních a jiných forem diskriminace, které brání právu na přístup k inkluzivnímu vzdělávání. Přijetí opatření prosazujících rovné postavení nepředstavuje porušení práva na ochranu před diskriminací ve vzdělávání, pokud tato opatření nevedou k udržování nerovných nebo různých norem pro různé skupiny;
 - (b) Přiměřenou úpravu, aby zajistily, že osoby se zdravotním postižením nebudou vylučovány ze vzdělávání. Nezajištění přiměřené úpravy představuje diskriminaci na základě zdravotního postižení;
 - (c) Povinné základní vzdělávání zdarma dostupné všem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout veškerá odpovídající opatření zaručující toto právo na základě inkluze všem dětem a mladistvým se zdravotním postižením. Výbor naléhavě vyzývá státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby zajistily přístup ke kvalitnímu vzdělávání všem dětem a mladistvým alespoň do věku 12 let, které je zdarma, je financováno z veřejných zdrojů, je inkluzivním a spravedlivým kvalitním základním a středoškolským vzděláváním, přičemž nejméně devět let je povinných, a jeho dokončení, jakož i přístup ke kvalitnímu vzdělávání

¹² Viz Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 3 (1990) o povaze povinností států, smluvních stran Paktu, bod 9.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Dopis předsednictva Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva ze dne 16. května 2012 určený státům, smluvním stranám Mezinárodního paktu pro hospodářská, sociální a kulturní práva.

¹⁵ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecný komentář č. 3.

děti a mladistvých mimo školu pomocí řady možností, jak se uvádí v Akčním rámci pro vzdělávání 2030.

42. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout a uplatňovat vnitrostátní vzdělávací strategii, která zahrnuje poskytování vzdělávání na všech úrovních pro všechny žáky a studenty na základě inkluze a rovnosti příležitostí. Cíle vzdělávání stanovené v čl. 24 odst. 1 ukládají státům, které jsou smluvní stranou úmluvy, obdobnou povinnost, a proto je třeba je považovat za srovnatelně naléhavé.
43. S ohledem na mezinárodní spolupráci a v souladu s Cílem udržitelného rozvoje č. 4 a Akčním rámcem pro vzdělávání 2030 musí být cílem veškeré dvoustranné a mnohostranné spolupráce podpořit příležitosti inkluzivního a spravedlivého vzdělávání a celoživotního učení pro všechny, včetně podpory budování kapacit, sdílení informací a výměny osvědčených postupů, výzkumné, technické a hospodářské pomoci a přístupu k přístupným a asistenčním technologiím. Veškeré shromážděné údaje a veškerá mezinárodní pomoc vynaložená na vzdělávání by měly být rozčleněny podle postižení. Uznání mezinárodního koordinačního mechanismu týkajícího se inkluzivního vzdělávání za účelem provedení cíle 4 a zúročení zkušeností přispěje k lepšímu politickému dialogu a procesu sledování.

IV. Vztah k ostatním ustanovením úmluvy

44. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí uznat nedělitelnost a vzájemnou propojenost všech lidských práv. Vzdělávání je základem pro plné a účinné uplatňování všech ostatních práv.¹⁶ Naopak právo na inkluzivní vzdělání může být uplatňováno pouze tehdy, pokud jsou uplatňována další práva. Navíc musí být právo na inkluzivní vzdělání podpořeno vytvořením inkluzivních prostředí v celé společnosti. To bude vyžadovat přijetí modelu zdravotního postižení založeného na lidských právech, který uznává povinnost odstranit společenské překážky, které napomáhají vylučování a marginalizaci osob se zdravotním postižením, a potřebu přijmout opatření k zajištění uplatňování práv uvedených níže.
45. Článek 5 zakotvuje zásadu stejné ochrany všech osob před zákonem a ze zákona. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zakázat veškerou diskriminaci založenou na zdravotním postižení a poskytnout osobám se zdravotním postižením účinnou a stejnou ochranu před diskriminací z jakýchkoli důvodů. Za účelem řešení systémové a strukturální diskriminace a zajištění rovného požívání práv musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijmout opatření vyrovnávacích postupů, například odstranit architektonické, komunikační a jiné překážky běžného vzdělávání.
46. Článek 6 uznává, že ženy a dívky se zdravotním postižením čelí mnohonásobné diskriminaci, a státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout opatření, aby zajistily rovné požívání jejich práv. Intersekcionalní diskriminace a vyloučení představuje značnou překážku uplatňování práva na vzdělání žen a dívek se zdravotním postižením. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí identifikovat a odstranit překážky, včetně genderově podmíněného násilí a nedostatečného oceňování vzdělávání žen a dívek, a zavést zvláštní opatření, aby zajistily, že právu na vzdělávání nebude bránit diskriminace na základě genderu nebo zdravotního postižení, stigma nebo předsudky. Musí být odstraněny škodlivé genderové stereotypy a/nebo stereotypy týkající se zdravotního postižení v učebnicích a osnovách. Vzdělávání hraje zásadní úlohu v boji proti tradičnímu pojetí genderu, které zachovává patriarchální a paternalistické společenské rámce.¹⁷ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit přístup dívek a žen se zdravotním postižením ke vzdělávacím a rehabilitačním službám coby nástrojům pro jejich rozvoj, pokrok a posílení postavení a zachovat jej.

¹⁶ Tamtéž, obecný komentář č. 11 (1999) o akčních plánech pro základní vzdělávání a obecný komentář č. 13.

¹⁷ Výbor pro odstranění diskriminace žen, „Konceptní poznámka k návrhu obecného doporučení o právu dívek/žen na vzdělání“ (2014).

47. Článek 7 uvádí, že při jakékoliv činnosti týkající se dětí se zdravotním postižením musí být jako přední hledisko uplatňován jejich nejlepší zájem. Cílem pojmu nejlepšího zájmu je zajistit plné a účinné požívání všech lidských práv dítětem a celkový rozvoj dítěte.¹⁸ Každé určení nejlepšího zájmu dítěte se zdravotním postižením musí zohlednit jeho názory a identitu, zachování rodiny, péči, ochranu a bezpečnost dítěte, jakoukoliv zvláštní zranitelnost a právo dítěte na zdraví a vzdělání. Úmluva o právech dítěte potvrzuje, že nejlepší zájem dítěte musí být základem, na němž jsou stanovovány vzdělávací politiky a ustanovení. Ustanovení čl. 7 odst. 3 dále stanoví, že děti se zdravotním postižením mají právo vyjádřit své názory a na to, aby byly jejich názory na všechny záležitosti, které se jich týkají, patřičně zohledněny v závislosti na jejich věku a vyspělosti na rovném základě s ostatními dětmi a aby jim byla poskytnuta pomoc odpovídající jejich zdravotnímu postižení a věku. Zaručení práva dětí na účast na vzdělávání se musí stejným způsobem vztahovat na děti se zdravotním postižením v jejich vlastních individuálních plánech vzdělávání, při výuce ve třídě, ve školních radách, při rozvíjení školských politik a systémů a při rozvoji širší vzdělávací politiky.¹⁹
48. Článek 8 vyzývá k přijetí opatření ke zvyšování povědomí a vyzývá k boji proti stereotypům, předsudkům a škodlivým praktikám týkajícím se osob se zdravotním postižením, která se zaměří zejména na praktiky dopadající na ženy a dívky se zdravotním postižením, osoby s mentálním postižením a osoby s potřebou intenzivní podpory. Stereotypy, předsudky a škodlivé praktiky představují překážky, které brání jak přístupu, tak účinnému učení v rámci vzdělávacího systému. Výbor zaznamenal praxi, kdy někteří rodiče kvůli nedostatečnému povědomí o povaze zdravotního postižení a jeho porozumění odhlašují své děti se zdravotním postižením z inkluzivních škol. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout opatření k vytvoření kultury rozmanitosti, účasti na komunitním životě a zapojení do něj a zdůrazňování inkluzivního vzdělávání jako prostředku k dosažení kvalitního vzdělávání pro všechny žáky a studenty se zdravotním postižením nebo bez zdravotního postižení, rodiče, učitele a správce škol, jakož i pro komunitu a společnost. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby byly zavedeny mechanismy, které budou na všech úrovních vzdělávacího systému a mezi rodiči a širokou veřejností podporovat postoj respektující práva osob se zdravotním postižením. Do veškeré osvětové činnosti by měla být zapojena občanská společnost, zejména organizace zastupující osoby se zdravotním postižením.
49. Články 9 a 24 jsou vzájemně úzce propojeny. Přístupnost je základním předpokladem pro plnou a rovnou účast osob se zdravotním postižením ve společnosti. Osoby se zdravotním postižením nemohou účinně požívat své právo na inkluzivní vzdělání bez vytvořeného přístupného prostředí, včetně škol a veškerých dalších vzdělávacích míst, a bez přístupné veřejné dopravy, služeb a informačních a komunikačních technologií. Režimy a prostředky výuky by měly být přístupné a výuka by měla probíhat v přístupných prostředích. Celé prostředí, ve kterém se žáci a studenti se zdravotním postižením učí, musí být koncipováno tak, aby podporovalo inkluzi. Inkluzivní vzdělávání je rovněž silný nástroj pro podporu přístupnosti a univerzálního designu.
50. Výbor upozorňuje státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, na svůj obecný komentář č. 1 (2014) o rovnosti před zákonem a zdůrazňuje, že inkluzivní vzdělávání představuje pro žáky a studenty se zdravotním postižením, zejména ty s psychosociálním nebo mentálním postižením, příležitost vyjádřit svou vůli a volbu. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit, aby inkluzivní vzdělávání podporovalo žáky a studenty se zdravotním postižením v budování sebedůvěry k tomu, aby mohli uplatňovat svou právní způsobilost, a poskytovalo nezbytnou podporu na všech úrovních vzdělávání, a to i pokud jde o zmírnění budoucích požadavků na podporu, pokud si to žáci a studenti budou přát.
51. Osoby se zdravotním postižením, zejména ženy a dívky se zdravotním postižením, mohou být neúměrně postiženy násilím a zneužíváním, včetně fyzických a ponižujících trestů ze strany osob,

¹⁸ Výbor pro práva dítěte, obecný komentář č. 14 (2013) o právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska.

¹⁹ Tamtéž, obecný komentář č. 12 (2009) o právu dítěte být slyšeno.

kteřé je vzdělavají, například poutáním a izolováním a šikanou ze strany ostatních ve škole a na cestě do ní. K provedení čl. 16 odst. 2 se od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, vyžaduje, aby přijaly veškerá odpovídající opatření k poskytnutí ochrany před všemi formami vykořisťování osob se zdravotním postižením, násilí na nich a jejich zneužívání, včetně sexuálního násilí, a zabránily jim. Tato opatření musí být citlivá, pokud jde o věk, gender a zdravotní postižení. Výbor důrazně podporuje doporučení Výboru pro práva dítěte, Výboru pro lidská práva a Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zakázaly všechny formy tělesných trestů a další kruté nebo ponižující formy trestu ve všech prostředích, včetně škol, a zavedly proti jejich pachatelům sankce.²⁰ Vyzývá školy a jiná vzdělávací střediska, aby zapojily žáky a studenty, zejména žáky a studenty se zdravotním postižením, do vytváření politik, včetně přístupných mechanismů ochrany, zabývaly se kázeňskými opatřeními a šikanou, včetně kyberšikany, která je v rostoucí míře uznávána jako stále více se vyskytující rys života vyučovaných, zejména dětí.

52. Inkluzivní vzdělávání vyžaduje uznání práva osob se zdravotním postižením žít nezávisle v komunitě a těšit se začlenění do komunity a zapojení do ní (článek 19). Rovněž vyžaduje uznání rovných práv osob se zdravotním postižením na rodinný život, a pokud není možný, na alternativní péči v komunitním prostředí (článek 23). Dětem v péči státu, který je smluvní stranou úmluvy, například v pěstounské péči nebo dětských domovech, musí být zajištěno právo na inkluzivní vzdělání a právo na opravný prostředek proti rozhodnutí státu, který je smluvní stranou úmluvy, které jim právo na inkluzivní vzdělání odpírá. Příliš mnoho osob se zdravotním postižením žije dlouhodobě v institucionální péči bez přístupu ke komunitním službám, včetně vzdělávání, který by byl v souladu s jejich právem mimo jiné na rodinný život, život v komunitě, svobodu sdružování, ochranu před násilím a přístup ke spravedlnosti. Zavedení inkluzivního vzdělávání v místní komunitě musí probíhat spolu se strategickým závazkem ukončení praxe umístování osob se zdravotním postižením do ústavů (viz bod 66 níže). Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly vzít na vědomí úlohu, kterou bude hrát výkon práva na inkluzivní vzdělání při vytváření silných stránek, dovedností a schopností nezbytných pro to, aby osoby se zdravotním postižením užívaly život ve své místní komunitě, měly z ní prospěch a přispívaly do ní.
53. K účinnému uskutečňování inkluzivního vzdělávání musí být osobám se zdravotním postižením zaručena nezávislá osobní mobilita (článek 20). Pokud není ihned dostupná doprava a pokud nejsou k dispozici osobní asistenti podporující přístup ke vzdělávacím institucím, musí se osobám se zdravotním postižením, zejména nevidomým a zrakově postiženým osobám, poskytnout odpovídající školení o mobilních dovednostech na podporu větší nezávislosti. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by rovněž měly poskytnout osobám se zdravotním postižením příležitost získat pomůcky a přístroje pro mobilitu za dostupné ceny.
54. Naplňování práva osob se zdravotním postižením na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví bez jakékoliv diskriminace (článek 25) je základem pro možnost získat prospěch ze vzdělávání. Schopnost navštěvovat vzdělávací prostředí a účinně se učit je závažným způsobem narušena, pokud neexistuje přístup ke zdravotní péči a odpovídající léčbě. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly přijmout zdravotní, hygienické a výživové programy zohledňující genderovou perspektivu, které budou součástí vzdělávacích služeb a umožní trvalé sledování všech potřeb týkajících se zdraví. Tyto programy by měly být rozvíjeny na základě zásady univerzálního designu a přístupnosti, zajišťovat pravidelné návštěvy zdravotníků a vyšetření zdravotního stavu a budovat komunitní partnerství. Osobám se zdravotním postižením musí být na rovném základě s ostatními poskytována komplexní a inkluzivní sexuální výchova přiměřená věku, která je založena na vědeckých důkazech a standardech lidských práv a v přístupných formátech.
55. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout účinná opatření, aby v rámci vzdělávacího systému poskytovaly habilitativní a rehabilitační služby, včetně služeb zdravotní péče, pracovního, fyzického a sociálního poradenství (článek 26). Poskytování těchto služeb musí začít

²⁰ Tamtéž, obecný komentář č. 8 (2006) o právu dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu.

v co nejranějším stadiu, být založeno na multidisciplinárním posouzení silných stránek žáka či studenta a podporovat v co nejvyšší míře nezávislost, samostatnost, respektování důstojnosti, plné fyzické, duševní, sociální a odborné schopnosti a zapojení do všech aspektů života a účast na nich. Výbor zdůrazňuje význam podpory rozvoje komunitní rehabilitace, která se zabývá včasným zjištěním a podněcuje podporu vrstevníků.

56. Kvalitní inkluzivní vzdělávání musí připravit osoby se zdravotním postižením na pracovní život osvojením si znalostí, dovedností a důvěry, které jsou nezbytné pro účast na otevřeném trhu práce a na otevřeném, inkluzivním a přístupném pracovním prostředí (článek 27).
57. Uplatňování práva na inkluzivní vzdělání posiluje plnou účast na politickém a veřejném životě. Osnovy pro všechny žáky či studenty musí obsahovat téma občanství a dovednost hájit svá práva a sebe prezentace coby základ pro účast na politických a společenských procesech. Mezi veřejné záležitosti patří zakládání studentských organizací, například studentských unií, a účast na nich, přičemž státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly podporovat vytváření prostředí, ve kterém budou osoby se zdravotním postižením moci zakládat tyto studentské organizace, vstupovat do nich a účinně a plně se zapojit do jejich činnosti prostřednictvím forem komunikace a jazyka podle své volby (článek 29).
58. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí odstraňovat překážky a podporovat přístupnost a dostupnost inkluzivních příležitostí pro osoby se zdravotním postižením, aby se mohly na rovném základě s ostatními účastnit hry, rekreace a sportu v rámci školního systému a mimoškolních činností, včetně jiných vzdělávacích prostředí (článek 30).²¹ V rámci vzdělávacího prostředí musí existovat odpovídající opatření, která zajistí osobám se zdravotním postižením příležitost pro přístup ke kulturnímu životu a rozvoj a využívání jejich tvůrčích, uměleckých a duševních dovedností, nejen v jejich vlastní prospěch, ale rovněž pro obohacení společnosti. Tato opatření musí zajistit, aby osoby se zdravotním postižením měly nárok na uznání své zvláštní kulturní a jazykové identity, včetně znakového jazyka a kultury neslyšících.

V. Provádění na vnitrostátní úrovni

59. Výbor zjistil řadu problémů, jimž státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, při provádění článku 24 čelí. K zavedení a udržování systému inkluzivního vzdělávání pro všechny osoby se zdravotním postižením musí být přijata na vnitrostátní úrovni níže uvedená opatření.
60. Odpovědnost za vzdělávání osob se zdravotním postižením a ostatních osob na všech úrovních musí nést ministerstvo školství. V mnoha zemích je vzdělávání osob se zdravotním postižením v současné době marginalizováno v rámci ministerstva práce, sociálních věcí nebo zdravotnictví, což mimo jiné vedlo k jeho vyloučení z hlavních právních předpisů, politik, plánování a vynakládání prostředků, nižší úrovni investic na osobu do vzdělávání osob se zdravotním postižením, chybějícím zastřešujícím a soudržným strukturám na podporu inkluzivního vzdělávání, chybějícímu jednotnému shromažďování údajů o zápisech do studia, pokračování ve studiu a studijních úspěších a k nerozvíjení inkluzivního vzdělávání učitelů. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí neprodleně přijmout opatření, aby převedly vzdělávání žáků a studentů se zdravotním postižením do působnosti ministerstva školství.
61. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout komplexní a meziodvětvový závazek podporovat ve vládě inkluzivní vzdělávání. Inkluzivní vzdělávání nemůže uskutečňovat ministerstvo školství samo. Všechna příslušná ministerstva a komise s působností, na kterou se vztahují hmotněprávní články úmluvy, musí převzít závazek podporovat systém inkluzivního vzdělávání a sladit porozumění jeho dopadům, a dosáhnout tak uceleného přístupu a spolupracovat na sdílených úkolech. Na podporu těchto závazků musí být zavedena opatření týkající se odpovědnosti všech příslušných ministerstev. Rovněž by mělo být zváženo navázání partnerství s poskytovateli

²¹ Tamtéž, obecný komentář č. 17 (2013) o právu dítěte na odpočinek, volný čas, hru, oddechovou činnost, kulturní život a umění.

služeb, organizacemi zastupujícími osoby se zdravotním postižením, sdělovacími prostředky, organizacemi občanské společnosti, místními orgány, sdruženími a federacemi žáků a studentů, vysokými školami a institucemi pro vzdělávání učitelů.

62. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí na každé úrovni uplatňovat a zavést právní předpisy založené na modelu zdravotního postižení založeném na lidských právech, který je plně v souladu s článkem 24. Výbor připomíná, že čl. 4 odst. 5 vyžaduje, aby federální státy zajistily, že článek 24 bude uplatňován bez jakýchkoliv omezení nebo výjimek na celém území státu.
63. Musí být zaveden komplexní a koordinovaný právní a politický rámec inkluzivního vzdělávání spolu s jasným a přiměřeným časovým rámcem pro jeho provedení a sankcemi za porušování. Tento rámec musí řešit otázku flexibility, rozmanitosti a rovnosti ve všech vzdělávacích institucích ve vztahu ke všem žákům a studentům a určit odpovědnost na všech úrovních veřejné správy. Klíčové prvky budou zahrnovat:
 - (a) Dodržování mezinárodních norem lidských práv;
 - (b) Jasnou definici inkluze a zvláštní cíle, kterých má inkluze dosáhnout na všech úrovních vzdělávání. Zásady inkluze a praxe musí být považovány za základ pro reformu, a nikoliv pouze za doplněk programu;
 - (c) Hmotné právo na inkluzivní vzdělání jakožto klíčový prvek právního rámce. Ustanovení, která definují některé kategorie vyučovaných jako například „nevzdělatelné“, musí být zrušena;
 - (d) Zajištění stejného práva na přístup k příležitostem inkluzivního učení žákům a studentům se zdravotním postižením i bez zdravotního postižení v rámci běžného vzdělávacího systému a zajištění nezbytných služeb podpory jednotlivcům na všech úrovních;
 - (e) Požadavek, aby byly všechny nové školy navrhovány a vybudovány v souladu se zásadou univerzálního designu a standardy přístupnosti spolu s časovým rámcem pro úpravu stávajících škol v souladu s obecným komentářem výboru č. 2. Podporuje se zadávání veřejných zakázek, které tento prvek zohledňují;
 - (f) Zavedení komplexních norem kvality inkluzivního vzdělávání a mechanismů sledování inkluze osob se zdravotním postižením za účelem sledování pokroku při provádění na všech úrovních a zajištění, aby byly politiky a programy uplatňovány a podporovány nezbytnými investicemi;
 - (g) Zavedení přístupných mechanismů sledování k zajištění uplatňování politik a poskytování nezbytných investic;
 - (h) Uznání potřeby přiměřených úprav na podporu inkluze založených na normách lidských práv, a nikoliv na hospodárném využívání zdrojů spolu se sankcemi za nezajištění přiměřené úpravy;
 - (i) Jasně prohlášení obsažené ve všech právních předpisech schopné mít dopad na inkluzivní vzdělávání, že inkluze je konkrétní cíl;
 - (j) Jasný rámec pro včasnou identifikaci, posuzování a podporu, které jsou nezbytné pro to, aby umožnily osobám se zdravotním postižením v inkluzivních vzdělávacích prostředcích prospívat;
 - (k) Povinnost místních orgánů plánovat a poskytovat přístupné formáty a režimy a prostředky komunikace, včetně formátů a způsobů a prostředků komunikace v nejvhodnějších jazycích, pro všechny žáky a studenty, včetně osob se zdravotním postižením, v inkluzivních prostředcích a třídách;
 - (l) Právní předpisy, které mají všem osobám se zdravotním postižením, včetně dětí se zdravotním postižením, zaručit právo být slyšeny a právo na to, aby byl jejich názor v systému vzdělávání patřičně zohledněn, a to i prostřednictvím školních rad, řídicích subjektů, místních

samospráv a ústřední vlády a mechanismů opravných prostředků proti rozhodnutím týkajícím se vzdělávání;

- (m) Vytváření partnerství a koordinace mezi všemi zúčastněnými subjekty, včetně osob se zdravotním postižením prostřednictvím organizací, které je zastupují, různých agentur, rozvojových organizací, nevládních organizací a rodičů nebo pečovatelů.
64. Právní předpisy musí být podpořeny plánem odvětví vzdělávání vytvořeným po konzultaci s organizacemi osob se zdravotním postižením, včetně dětí se zdravotním postižením, který obsahuje podrobný postup pro uskutečňování inkluzivního systému vzdělávání. Měl by obsahovat časový rámec a měřitelné cíle, včetně opatření pro zajištění soudržnosti. Tento plán by měla charakterizovat analýza současného stavu týkající se inkluzivního vzdělávání, která by představovala výchozí stav, od něhož by se postupovalo, včetně údajů například o současném vynakládání prostředků z rozpočtu, kvalitě metod shromažďování údajů, počtu dětí se zdravotním postižením mimo školu, problémech a překážkách, stávajících právních předpisech a politikách, klíčových zájmech osob se zdravotním postižením, rodin a státu, který je smluvní stranou úmluvy.
65. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zavést nezávislé, účinné, přístupné, transparentní, bezpečné a vymahatelné mechanismy pro podávání stížností a právní prostředky pro případy porušování práva na vzdělání. Osoby se zdravotním postižením musí mít přístup k soudním systémům, které vědí, jak se přizpůsobit osobám se zdravotním postižením a jsou schopné řešit stížnosti týkající se zdravotního postižení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rovněž musí zajistit, aby informace o právu na vzdělání a o tom, jak se bránit proti odírání nebo porušování tohoto práva, musí být v co největší míře šířeny mezi osoby se zdravotním postižením se zapojením organizací, které je zastupují, a zveřejňovány.
66. Inkluzivní vzdělávání je neslučitelné s umístěním osob do ústavů. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se musí zapojit do dobře naplánovaného a strukturovaného postupu, který povede u osob se zdravotním postižením k deinstitucionalizaci. Tento postup musí řešit: řízený přechod s definovaným časovým rámcem, zavedení právního požadavku na vytvoření komunitní podpory, přesměrování prostředků a zavedení multidisciplinárních rámců na podporu a posílení komunitních služeb, poskytování podpory rodinám a spolupráci a konzultace s organizacemi zastupujícími osoby se zdravotním postižením, včetně dětí se zdravotním postižením, jakož i s rodiči nebo pečovateli. Během procesu deinstitucionalizace by měly mít osoby v ústavní péči s okamžitou účinností přístup k inkluzivnímu vzdělávání tím, že budou propojeny s inkluzivními vzdělávacími institucemi v komunitě.
67. Intervence v raném dětství mohou být pro děti se zdravotním postižením obzvlášť cenné, neboť slouží k posílení jejich schopnosti získat ze vzdělávání prospěch a k podpoře jejich vstupu do školy a školní docházky. Všechny tyto zásahy musí zajistit respektování důstojnosti a samostatnosti dítěte. V souladu s Agendou pro udržitelný rozvoj 2030, včetně Cíle udržitelného rozvoje č. 4, jsou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, naléhavě vyzývány, aby zajistily přístup ke kvalitnímu rozvoji, péči a předškolnímu vzdělávání v raném dětství spolu s poskytováním podpory a školení rodičům malých dětí se zdravotním postižením a jejich pečovatelům. Pokud je zdravotní postižení zjištěno včas a malým dětem se zdravotním postižením je poskytnuta podpora, je u těchto dětí vyšší pravděpodobnost hladkého přechodu do předškolního a základního vzdělávacího prostředí. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit koordinaci mezi všemi příslušnými ministerstvy, orgány a subjekty a dále mezi organizacemi osob se zdravotním postižením a jinými nevládními partnery.
68. V souladu s článkem 31 musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, za účelem vytváření politik, plánů a programů a ke splnění svých povinností podle článku 24 shromažďovat příslušné rozčleněné údaje. Musí zavést opatření k řešení chybějících přesných údajů o počtu osob s různým postižením, jakož i nedostatku kvalitního výzkumu a údajů týkajících se přístupu ke vzdělávání, jeho přetrvávajícího stavu a dosaženého pokroku, zajišťování přiměřené úpravy a s nimi spojených výsledků. Údaje ze sčítání obyvatelstva, průzkumů a údaje veřejné správy, včetně

údajů z informačního systému řízení vzdělávání, musí evidovat informace o žácích a studentech se zdravotním postižením, včetně těch, kteří dosud pobývají v ústavním prostředí. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly rovněž shromažďovat rozčleněné údaje a vést evidenci o překážkách, které brání osobám se zdravotním postižením v přístupu k inkluzivnímu kvalitnímu vzdělávání, o přetrvávajícím stavu a dosaženém pokroku, aby umožnily přijetí účinných opatření k odstranění těchto překážek. Musí být přijaty strategie k překonání vylučování osob se zdravotním postižením z běžných mechanismů kvantitativního a kvalitativního shromažďování údajů, včetně případů, kdy toto vylučování vyplývá z neochoty rodičů přiznat existenci dítěte se zdravotním postižením, chybějící registrace při narození a neviditelnosti v rámci institucí.

69. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí v rámci vytváření plánu pro odvětví vzdělávání a průřezových plánů vynaložit dostatečné finanční a lidské zdroje, aby v souladu se zásadou postupného uskutečňování inkluzivního vzdělávání jeho realizaci podpořily. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí provést reformu svých systémů veřejné správy a finančních mechanismů, aby zajistily právo na vzdělání všem osobám se zdravotním postižením. Měly by rovněž vynaložit prostředky z rozpočtu za použití mechanismů dostupných podle postupů zadávání veřejných zakázek a na základě partnerství se soukromým sektorem. Při vynakládání těchto prostředků musí mít mimo jiné přednost zajištění odpovídajících zdrojů pro zpřístupnění stávajících vzdělávacích prostředí v přesně určeném časovém rámci, investice do inkluzivního vzdělávání učitelů, dostupnost přiměřené úpravy, poskytování přístupné dopravy do školy, dostupnost vhodných a přístupných učebnic a výukových materiálů, poskytování asistenčních technologií a zajišťování znakového jazyka a vedení iniciativ ke zvyšování povědomí za účelem řešení stigmatizace a diskriminace, zejména šikany ve vzdělávacích prostředích.
70. Výbor naléhavě vyzývá státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby převedly zdroje ze segregovaného prostředí do inkluzivního. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly vytvořit model financování, který bude za účelem podpory osob se zdravotním postižením přidělovat zdroje a pobídky na inkluzivní vzdělávací prostředí. Určení nejvhodnějšího přístupu k financování bude ve značné míře záviset na stávajícím vzdělávacím prostředí a požadavcích potenciálních žáků a studentů se zdravotním postižením, na které bude mít vliv.
71. Musí být zahájen proces vzdělávání učitelů na úrovni předškolního, základního, středoškolského, vysokoškolského a odborného vzdělávání, aby jim vstřípil základní dovednosti a hodnoty, které jsou pro práci v inkluzivních vzdělávacích prostředích nezbytné. Tento proces vyžaduje úpravy jak ve vzdělávání před zahájením kariéry, tak v jejím průběhu, aby bylo v co nejkratší době dosaženo odpovídající úrovně dovedností, které usnadní přechod k inkluzivnímu vzdělávacímu systému. Všem učitelům musí být poskytnuty vyhrazené jednotky/moduly, které je připraví na práci v inkluzivních prostředích a prostředích pro praktické učení založené na získávání zkušeností, ve kterých budou moci rozvíjet dovednosti a sebedůvěru k řešení problémů v souvislosti s různými výzvami inkluze. Hlavní obsah vzdělávání učitelů se musí zabývat základním pochopením lidské rozmanitosti, růstem a rozvojem, modelem zdravotního postižení založeným na lidských právech a inkluzivní výukou, které umožní učitelům zjistit funkční schopnosti žáků a studentů (silné stránky, schopnosti a způsoby učení), aby zajistil jejich účast na inkluzivních vzdělávacích prostředích. Vzdělávání učitelů by mělo zahrnovat vzdělávání o používání odpovídajících augmentativních a alternativních režimů, prostředků a formátů komunikace, například Braillova písma, zvětšeného písma, přístupných multimédií, snadno čitelného písma, jednoduchého jazyka, znakového jazyka a kultury neslyšících, vzdělávacích technik a materiálů na podporu osob se zdravotním postižením. Kromě toho potřebují učitelé praktické vodítko a podporu mimo jiné pro: poskytování individuálních pokynů, výuku stejného obsahu různými výukovými metodami odpovídajícími stylům učení a jedinečným schopnostem každé osoby, vytváření a používání individuálních plánů vzdělávání na podporu zvláštních požadavků na učení a zavádění výuky zaměřené na vzdělávací cíle žáků a studentů.
72. Inkluzivní vzdělávání vyžaduje podporu a systém zdrojů pro učitele ve vzdělávacích institucích na všech úrovních. Tento systém by mohl zahrnovat partnerství mezi sousedícími vzdělávacími

institucemi, včetně vysokých škol, podporu praxe spolupráce, včetně týmové výuky, studijních skupin, postupů společného hodnocení žáků a studentů, podpory vrstevníků a výměnných pobytů a partnerství s občanskou společností. Rodiče a pečovatelé žáků a studentů se zdravotním postižením případně mohou sehrát při vytváření a uskutečňování programů, včetně individuálních plánů vzdělávání, úlohu partnerů. Mohou hrát významnou úlohu při poskytování rad a podpory učitelům, kteří poskytují podporu jednotlivým žákům či studentům, ovšem nikdy to nesmí být podmínkou pro přijetí do vzdělávacího systému. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly využít veškeré dostupné prostředky na podporu učitelů, včetně podpory organizací zastupujících osoby se zdravotním postižením, žáků a studentů se zdravotním postižením a příslušníků místní komunity, kteří mohou být značnou měrou přínosem ve formě podpory vrstevníků, vytváření partnerství a řešení problémů. Jejich zapojení představuje ve třídě další oporu a slouží k vytváření spojení s místními komunitami, odstraňování překážek a podpoře vstřícnosti a vnímavosti učitelů k silným stránkám a požadavkům vyučovaných se zdravotním postižením.

73. Orgány na všech úrovních musí být schopné a ochotné uplatňovat právní předpisy, politiky a programy podporující inkluzivní vzdělávání a mít na to k dispozici zdroje. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí zajistit rozvoj a poskytování školení za účelem informování všech příslušných orgánů o jejich odpovědnosti podle právních předpisů a zvýšení porozumění pro práva osob se zdravotním postižením. Dovednosti, znalosti a porozumění nezbytné pro provádění politik a praxe inkluzivního vzdělávání zahrnují: porozumění pojmu práva na inkluzivní vzdělání a jeho cílům, znalost příslušných mezinárodních a vnitrostátních právních předpisů a politik, vytváření plánů inkluzivního vzdělávání, spolupráci a partnerství, podporu, vodítko pro místní vzdělávací instituce a dohled nad nimi, sledování a hodnocení.
74. Kvalitní inkluzivní vzdělávání vyžaduje metody hodnocení a sledování pokroku žáků a studentů, které zohledňují překážky, kterým žáci a studenti se zdravotním postižením čelí. Tradiční systémy hodnocení, které používají normalizované testy studijních výsledků jako jediný ukazatel úspěchu jak žáků a studentů, tak škol, mohou žáky a studenty se zdravotním postižením znevýhodňovat. Důraz by měl být kladen na individuální pokrok směrem k širším cílům. Veškeré osnovy lze s vhodným souborem výukových metod, podporou a úpravami přizpůsobit tak, aby odpovídaly potřebám všech žáků a studentů, včetně těch se zdravotním postižením. Inkluzivní systémy hodnocení žáků a studentů lze posílit systémem individuální podpory.
75. V souladu s článkem 33 a za účelem měření pokroku uplatňování práva na vzdělání zřízením inkluzivního vzdělávacího systému musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vytvořit rámce sledování se strukturálními, procesními a výsledkovými ukazateli, zvláštními měřítky a cíli pro každý ukazatel v souladu s Cílem udržitelného rozvoje č. 4.²² Osoby se zdravotním postižením by měly být prostřednictvím organizací, které je zastupují, zapojeny jak do určování ukazatelů, tak do shromažďování údajů a statistik. Strukturální ukazatele by měly měřit překážky inkluzivního vzdělávání a neměly by se omezovat pouze na shromažďování údajů rozčleněných podle postižení. Procesní ukazatele, například týkající se změn přístupnosti fyzického prostředí, úprav osnov nebo školení učitelů, umožní sledovat pokrok transformace. Výsledkové ukazatele, například podíl žáků a studentů se zdravotním postižením v inkluzivním vzdělávacím prostředí, kteří získali závěrečné úřední osvědčení nebo diplom, nebo podíl žáků se zdravotním postižením přijatých ke středoškolskému studiu, musí být rovněž stanoveny. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly rovněž zvážit měření kvality vzdělávání například prostřednictvím pěti rozměrů doporučených organizací UNESCO: respektování práv, spravedlnosti, významu, vhodnosti, hospodárnosti a účinnosti. Lze rovněž zvážit sledování opatření prosazujících rovné postavení, například kvót nebo pobídek.
76. Výbor zaznamenal, že v mnoha zemích došlo k nárůstu vzdělávání poskytovaného soukromým sektorem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí uznat, že se právo na inkluzivní vzdě-

²² Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva, *Human Rights Indicators: a Guide to Measurement and Implementation* (New York a Ženeva, 2012).

lání rovněž vztahuje na poskytování veškerého vzdělávání, nikoliv pouze na vzdělávání poskytované orgány veřejné moci. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí přijmout opatření, která budou chránit před porušováním práv ze strany třetích osob, včetně podnikatelského sektoru. Pokud jde o právo na vzdělání, musí tato opatření stanovit povinnost zajistit poskytování inkluzivního vzdělávání a zahrnovat případně právní a správní předpisy, sledování, dohled, vymáhání a přijetí politik, aby byl stanoven rámec pro dopad činnosti podnikatelských subjektů na účinné požívání a výkon práv osobami se zdravotním postižením. Vzdělávací instituce, včetně soukromých vzdělávacích institucí a podniků, by neměly vybírat další poplatky za zavádění přístupnosti a/nebo přiměřené úpravy.

Upozornění:

Tento dokument je v autentickém znění publikován v databázi smluvních orgánů OSN [Treaty bodies Search \(ohchr.org\)](https://treaties.un.org/). Pořízený úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním.